

סימן מה

הגהות על ספר פרי מגדים או"ח
חלק אשל אברהם*

סי' י' ס"ק ה' באשל אברהם: ומ"ש ראה מסוף סי' י"א צ"ב ד"ה כתוב במדכי דעור צנף אפילו למ"ד דהר כנף אזיל (הוא רב אחא מנחות מ"א ע"ב) הכא מודב וביינו דנטל תפור מתחתיו למח שעליו.

נ"ב: מח א"ן ראה, דלמא העטס דא"ן העליון טפל לתחתון וחייב משום עליון, ודלמא גם א"ן התחתון טפל לעליון, ואם התחתון נגד והעליון עור ג"כ חייב משום התחתון, עקיבא. [כ"כ גם בהכוחותיו לש"י ע"ש].

סי' י"א ס"ק י"ב באשל אברהם: ואגב גרר ע"י צ"מ פרק א' מל"ה ב"ה י"א אמר עיר הודחת וקדשים פסול כ' לאו משום דאיסור הנאה הוא דהא מלוות לאו ליכנות ניתנו אלא עממא משום דכיון דלשפיכה קאי כחותי מיכח שיעוריה וז"ל יש לו שיעור למטה [עכ"ל] ולפי"ז קדשים היינו פסולים ועור יולא לשפיכה ואני העני חמה דעממא דלאו שלכם הוא דאסור בהנאה וכ"כ ידידי אף דאיסור הנאה הוה שלו הא צורכא אחרוג ערלה תיכח (סוכה ז"ה) וז"ע.

נ"ב: ע' לקמן סי' תרמ"ט צמ"א ס"ק כ' ובמ"ש המחבר עליו. [ע"י לקמן].

סי' ל"ב בפתיחה (נדפסה בסוף הסימן) גם מומר לחלל שבת באיסור דרבנן ז"ע אי כשר לפילין וכי ומיכו ממ"ש צ"י צ"ב צ"ס ספר התרומה דכתבו בשמאל א"ן סדרה שיכתוב תפילין כהילכתא ולא יחיה חייב בשבת, וממלה כהילכתא משמע דכשרים לגמרי, והא מדרבנן מיכא חילל שבת, ש"מ לכאורה דרבנן כשרים ולמעשה ז"ע.

נ"ב: יש לדחות בפשוטו דיכול לכתוב צנעא דלא הוי מומר לכל התורה כולה. עקיבא.

סי' נ"ה ס"ק י"ב באשל אברהם: ויראה דע' צבית הכנסת וש"ץ על המפתח ציב"כ אין מלטרף וזה מוכח מסעי' י"ז ליצור צקטנה וש"ץ בגדולה אין מוליאן וכי. ודוקא כשיש צכאן וכאן בני אדם והוא באמצע מלפני [כדמוכח] בק"י המצדק על המפתח א"כ אין אנשים צבית אחר אין המצדק מלטרף עממא.

נ"ב: בפרישה כתב להדיא דצב"כ מלטרף, אף דאחר כה"ג לא מלטרף מ"מ ש"ץ מלטרף ושאיני הו"א דש"ץ בגדולה וליצור צקטנה שהוא מופלג מליצור, עיי"ש. ובאמת לכאורה מוכח כן מהא דש"ץ תוך הפתח מחבר אלו לאלו, משמע דהוא מלטרף עממו לכאן וכן לכאן מש"כ מחברן משום דיהיבי דעתיכו עליו והוא נחשב ע"ס אלו כאלו עממן וכן לאלו, מש"כ נחשבו יחד. ומ"ש המחבר הזה דעדיף כשיש צ"א צכאן וצ"א צכאן ונסתייע מחימון בק"י דהמצדק על המפתח א"כ אין אנשים צבית אחר אין המצדק מלטרף עממן, לא י"ל כלל, דגם בק"י פשיטא דמלטרף עממן דהא

הוא רואה אותם וכיון שהוא רואה אלו וראוי ל[י]ירד עממן וכן לאלו מש"כ נחשבו יחד, וה"ל. א"כ א"כ נימא דהוא עממן [לא...*] צבית בפרישה ודימה אחר לש"ץ וזה גרס לו שלא ראה דברי הפרישה ה... דמלטרף עממו כשהוא מפתח צין לצב"כ צין לעזרה, וה"ל לחזר קטנה והוא צ"ו...** המפתח ורוב צב"כ מלטרף דדומה לחזר קטנה צל"א יחא דהש"ץ מחברן דהוא... דנטל המיעוט לגבי רוב ועיין.

סי' ר"ב ס"ק ו' באשל אברהם: ואפשר דהמחבר נמי כ"ק וצלבד שלא יחא מר וחורבין אף לאחר שישרשו מרים כמה וכי וסיים המג"א דראוי נפסוק כן אף לאחר שישרשו [ומצדק] צורא פרי האדמה עד שיחא ציור גמור, דצורא פרי האדמה על פרי העץ יחא.

נ"ב: וא"כ דעת המחבר דא"ן לצדק עניהם כלל כיון דנכנל צמ"ש וצלבד שלא יחא מר וכי...** וא"כ איך פסק המג"א מספק לצדק צב"א.

סי' רמ"ג ס"ק א' באשל אברהם: ה' קבלות שזכר פועל עכ"ל לשכ צדק וכן שיעשה מלאכה במרחץ וכל הריוח של ישראל וכי והמחבר סיים [ואמרי שכל הריוח של ישראל] ושכר א"כ העכו"ם צדק וכי וכי וזה אף בקבלות לשנה לשכיר עכו"ם אסור.

נ"ב: אין ציח קושא דהא כן גופי דאסור בקבלות הוא רק מטעם שיאמרו ששכרו ליום, ואך לפמ"ש המג"א דמרחץ מדיוא אסור בקבלות דה יקשה ק"ל לשון כש"ע....**.

סי' ש"ח ס"ק ה' באשל אברהם: וקא"ק האלן בית קיבול וע"ן תקוע ע"י שר"ף ונחנין ש"ס אגחים וישצ"ס הנה צשי"ד אות זי"ן צ"י כיון שהשמישו צדק אין זה צנין.

נ"ב: הועבר קולמוס על תיבת צשי"ד ונכתב בגליון: צשי"ג.

סי' שי"ז ס"ק ג' באשל אברהם: ואמנם להר"ש ועור קשה דמשמע לדידכו כל שא"ן קיימא אף אומן פטור ומותר וכי א"כ קשה יחשוב להחירו צאותו יום ושרי לכתחילה אף באומן וצלאו מלכ שרי וי"ל דקושר צליל שבת לידע שטור מקוב וכי וציוס השבת לא יחיר אותו שצריך כל יום השבת לידע שטור מקוב וכוך יחיר מכ"ד שעות.

(*) כאן נקדעו שולי הגליון.

(**) אפשר דכונת רבנו לדברי האבן העזר דמיעוט העומדים

במקום סגירת הדלת מצטרפים לעשרה דלא גרע מחצר קטנה שנפוצה לגדולה בסעי' ט"ו, שהקטנה נגרת אחרי הגדולה, א"כ ודאי אם הש"ץ על המפתח ותשעה בבית הכנסת דמצטרפין, גם בלי החילוק בין אחר לש"ץ דגם אחר באמת מצטרף, ועי' בהגהות רבנו לשר"ע או"ח [הוצאת יחזקאל] שהביא דברי הפרישה והתוכחה מש"ץ תוך הפתח מחבר אלו לאלו וסיים: ועיין באשל אברהם ס"ק י"ב שכתב להיפך ולא ראה דברי פרישה, וראייתו לא נראה כלל עיי"ש.

(***) דסיים שם בשר"ע: דאז אין מברכין עליו כלל.

(****) עיי' הגהות רבנו לשר"ע או"ח הוצאת יחזקאל וס' סמ"ג

רמ"ג מג"א ס"ק ב' במ"ש ובמרחץ אסור מדינא שכתב עליו: לפ"ז לשון הש"ע לא ישכיר אדם מרחץ וכי ושכר את העכ"ם בכך וכך ליום וכי תא אף אם יאמרו שלא שכרו ליום אסור מדינא ג"כ.

(*) הריני מביע תודתי למנהלי הספריה ע"ש מגדל גוטסמן בניו יורק שהואילו בטובם לשלוח לי צילום גליונות ס' סמ"ג עם הגהות רעק"א [דפוס ספר"א תקמ"ז] הנמצא ברשותם. בחיבות אחדות שבהם לא היה הצילום ברור כה"צ סמכתי על העתקתו של הרב אלעזר הורביץ שפרסם הגהות אלו בקובץ "הדרום" תשל"ג. בין שתי ההעתקות קיימים קצת שינויים.

ג"ב: עדיין ק' לי מסוגיא דעירובין דף ק"ג ע"י"ש, דהא ב"י באפשרי [קשור] הנימא ע"מ להחירו אחר השיר שג' הניס שהוא היתר גמור וגם להרמז"ס (*). ק' אף אם היו נריכים לעשות מעשה אומן מ"מ הא לדבר מלוא מותר בא"י של קיימא וכו' להס' לקשור אדעתא להחירו] בו ביום להחיר ל[שיר] ול"ע.

סי' של"ה ס"ק ד באשל אברהם: ע"י מג"א הקשה אם יש כלי אחר למח' יחירו לעטל המוקף עם הכני לשפוך לגינת בשביל שלא יבא גרף החירו זה, ויהר עוב שיעמיד גם כלי צ' תחיה. וקשה דיותר טוב שלא לעטל כלי מהיכו דיש בו לחא דבנין וסחירה ממה שמעטל מוקף ול"ע.

ג"ב: במחכ"ת לע"ד מבואר הכיפוך בפירש"י בשנה דף קנ"ד ע"צ ד"ה ובהיכא לטר וכו' ולידחי דרבנן ציטול כלי מהיכו עכ"ל. הרי דמשום לעצ"ה מחירי לעטל כלי מהיכו ולא אמרי שיעטל הגרף ולא יאריך לעטל כמה"כ. וע"י במג"א סי' רס"ו ס"ק י"ד שז' דצמקוס הפסד מרובה מחירין ציטול כמה"כ. וברס"י של"ד ס"ק ג' כי דלכ"ע אסור טלעול מוקף צמקוס הפסד הרי להדיא דחמיר טלעול מוקף מאיסור ציטול כמה"כ. [ע"ע הגהות רבנו לשו"ע כאן].

סי' תל"ז ס"ק ב באשל אברהם: משא"כ כשהמפתח ציד השוכר אין משומר לדעתו ואין חלירו קונה לו עש"מ ר"ש ס"ד וכו'.

ג"ב: ע"י חשן משפט סי' רס"ד כ"ל.

סי' תמ"ז באשל אברהם: והנה בפתיחה בריש הספר בחלק השלישי כחצו דבשאר איסורי חורה מותר למכור חוץ מדמי איסור שבו ולסתם יינס מדמיין וכנראה מהש"ך צו"ד קל"ד צ' ועט"ז שס ע' ובחמץ צפסח מדינא מותר למכור חוץ מדמי איסור שבו רק אלו נוכחין לשרוף הכל. **ג"ב:** אין זה הכרח דהא הר"ן [ע"ז דף מ"ט ע"ב] כי דשאר איסורי דמי לסתם יינס דהא סתם יינס צמשהו ושאר איסורים צ"כ וא"כ חמץ דצמשהו י"ל דדמי ליי"ג גמור והוא חמור אפילו מיי"ג גמור דיי"ג רק צמינו צמשהו ובחמץ אף באינו מינו צמשהו.

סי' תמ"ז ס"ק א באשל אברהם: וכלי הבלוע מיי"ש לא מהני שאינו צ"י וודאי לריך שצירה אחר הפסח או הגעלה באפשר צ"ה.

ג"ב: ע"י מג"א סי' זה ס"ק כ"ה וסי' תנ"א ס"ק מ.

סי' תמ"ז ס"ק מ"ב באשל אברהם: ודע צין למ"ד חתיכה י"ג צשאר איסורין וצין להמחזר דלא י"ג אם נחערב צפחות מס' צפסח ולאחר הפסח נחוסף עד ששים, יש לעיין ציה דלמ"ד עכ"ע היתר נהפך לאיסור ולוקה על כל זית מהיתר א"כ עבר צל יראה על כל ההיתר חו קנסא קנים ולריך ששים נגד כל התערובת וכו'.

ג"ב: הנה מדברי המג"א צ"ה הס"ק שז' דחזי זית שנחצשג צקדירה לא עבר על צ"י מבואר להדיא דס"ל דל"א ההיתר נהפך לענין צל יראה והיינו אף דקו"ל היתר נהפך ולוקה על זית ממנו היינו לענין אכילה דחלי צעטס אצל

לא לענין צ"י. וגם יש ללמוד מדברי המג"א ס"ק מ"ג ממ"ש דהא לא עבר מן החורה משמע דאלו עבר מן החורה ה"י אסור אף צמערב צ"י ואפשר שהצטל עכשיו וע"כ דאם עובר על התערובת נאסר כל התערובות א"כ ממניא צנחערב פחות מס' דמדאורייתא עבר על צ"י לריך סי' נגד כולו ול"ע לדינא. [ע"י בהגהות רבנו לשו"ע א"ח כאן].

סי' תס"א ס"ק א באשל אברהם: והיו יודע דהיתר צלע דמהני הגעלה אף שימש ע"י חש כמ"ש המג"א תנ"א י"א ותק"ט ס"ה היינו דאיקלש טעמיה והיו נוחן טעם צר נוחן טעם. ובר"מ ז"ל צ"ה מעה"ק פ"ה ה"י י"ב כתב להגטיל השפוד יראה [ד] היינו קודם שנעשה נותר הא אח"כ לא מהני מה דהיתר צלע דעתה איסור הוא וג"ש כנ"ט צר י"ט, ועיין סוף ע"י.

ג"ב: לע"ד צסוגי דסוף ע"ז [דף ע"ו ע"א] מבואר דאף אח"כ שנעשה איסור מהני הגעלה דהא צשינו"א קמא דכל יום ויום נעשה גיעול לחצירו ז"ל ג"כ דצמן היתר מהני הגעלה ואפילו צישול צעלמא דלא היו הגעלה מעליא מהני משום דאיקלש טעמו וכמ"ש הרשב"א בהר"ה הובא צצ"י יו"ד סי' ז"ג א"כ הא דקמשי רב אשי לעולם כדקאמרן מעיקרא [הכא היתר צלע הכא איסור צלע] ודקשי לך וכו' צשינו"א, היינו ע"כ דבא לדש דאפי' צצין איסורא מהני הגעלה כיון דהיתר צלע, וצ"ה.

סי' תס"ז ס"ק ל באשל אברהם: ואם נמנה חרנגולה מלך חוץ ולא צפנים וחיעה צפנים או צפק קודם הדחה אחרונה אם קודם י"ב שעות מותר אף צלא הפ"מ ולאחר י"ב שעות צה"מ דכזה כעבור מליה ועמא חפל וע"י יו"ד ס"ט ס"ד.

ג"ב: במחכ"ת מה ענין יב"ש לכאן דלא אהמר זה א"ה לענין צליעה דס דצחוך יב"ש אידי דערוד למפגע ציר לא צלע דס אצל לא לענין שאר איסורים.

סי' תפ"ט ס"ק ז באשל אברהם: עמ"א תי צ"ה קושיא בע"ז צאות (ה') [ו] דסופר צצ"ה צ"ה"ש או אחר ערביה על תנאי צלא צרכה, וקשה א"ג מלוות א"ל כוונה נמי כל שמנה על תנאי שפיר דמי (*).

ג"ב: וכן תמה צצ"ה דבר שמואל סי' ג"ע.

סי' תקצ"ה ס"ק א באשל אברהם: ואם צצר תקע סדר אחד חשר"ת צצ"ה ויש צ' עיירות לפניו כה"ג צ"כ דו"ל דכזה ס"ס שמא חשר"ת די ושמא הלכה כרז האו דהא צסדרים חוקעין חשר"ת צצ"ה תקצ"ז ועט"ז מ"ש שס.

ג"ב: עמ"ש המחזר ז"ל צספרו משצלות זכצ צפתיחה כוללת חלק רציעי אות י"ג (**).

סי' תרכ"ט ס"ק י"א באשל אברהם: והנה כמעמד צדצר הפסול מדרבנן נסר ד' עפחים וכדומה י"ל לא גזרינן דכזה גזירה לגזירה ול"ע.

ג"ב: כ"כ צחי רשצ"א דף כ"א ד"ה וחד אמר צחד חירולא ע"י"ש.

(*) סי' ולמה לו להמג"א לפרש דהמחבר אדיל לשיטתו דפסק דמצוות צריכות כונה.

(**) ז"ל שם: אכתי יש למבעיא ס"ס בדי"ת עם חדאי דרבנן איזה מהם עדיף, הדמיון שמע סדר אחד וספק אם יש בעיר אחת תוקעים ובשניה יש ודאי מי שיחזע להתפלל, דהנה ס"ס שמא חש"ת וכדומה די ושמא לא יש תוקעים וכו'.

(*) תיבה זו אינה ברורה במקור, אבל לפי הענין נראה דכונת רבנו להקשות לא מיבעי לשיטת הרא"ש והטור דקשר שעשוי להחירו בו ביום מותר לקשור לכתחילה אפילו מעשה אומן ואפילו שלא לצורך מצוה אלא אפי' לשיטת הרמב"ם דאסור מ"מ לדבר מצוה שרי. וע"י בהגהות רבנו לשו"ע א"ח הוצאת יוהנסבורג שהקשה שם ג"כ קושיא זו, וע"י בביאור הלכה רס"י ש"י מה שכתב ליישב קושיית רבנו.

דבשע שחלילה לפניו ואין לנו סנדל אז וכיו כדעבד וחוללים במנעל אבל מקמי הכי צעוד שאין חלילה לפניו אין המנעל עומד לחלוץ בו, דאם למחר חזקת לנו סנדל לא נחלוץ במנעל מש"כ אין ראוי שיכ"י מוכן צב"ד מנעל דבר שאין ראוי רק לענין דיעבד או שעת הדחק, ולא כשמיט ר"ה כל הדין, דסנדל אין מצוי עתה ומנעל כיון דלכתחילה אין ראוי לחלילה אין לריק שיכ"י מוכן צב"ד. יפה השגת על לח"מ מדברי הרשב"ם [א"ה, כאן נקרא המכתב וממשיך בעמוד שני] מאד המחלישים כחי אחת ידעת קציעות השעור כסדרן אשר לו ולא אצלם ח"ו והערדות לריק אני להשלים בלילה וחדד שנתו מעיני וכדומה וא"א לי להשיב מחוץ לעירי, ה"ל לא אלמן ישראל, עתה יושב בסמוך לכס כבוד הגאון המפורסם אבד"ק ביאליסטאק נ"י וכאלה גדולי הדור ד' עליהם יחיו אשר קטנס עבד ממחני, אעפ"כ לכבוד ידידי הרב נ"י אשר יקר לי מאד אראה אם אמלא מעט זמן לישא וליתן בדבריו אבל א"י להגביל זמן לכך ולא יסמוך הרב נ"י עלי צוה, תזכיר לו ד"ש [?] פ"ש] בשמי.

סימן מז

[נעתק מכ"ק]

הגהת הגרעק"א לספר שו"ת אדמת קדש

מהגאון מוה"ר נסים משה מזרחי אב"ד ור"מ בירושלים.

[א"ה, הבה זו העתקתי מכ"ק של רבנו בגליון ספר אדמת קדש חלק אר"ה סימן ד'. אחרי תיבה שנכתבה בקריאתה ליינתן סימן שאלה. כדי שדברי רבנו יכיו מוציאים היעבד הריני מקדים את הענין הנדון עם דברי ספר אדמת קדש].

כתב הטור אר"ה סי' רע"ו: אם יש נר צבית ישראל וצא עכ"ס וכדלוק עוד אחרת מותר להשתמש לאורו כיון דנלאו זה היה שם נר אבל לאחר שיכבד הראשון אסור להשתמש לאור השני וכן אם נתן שמן צנר בדלוק יכול להשתמש בו עד כדי שיכבה השמן שהיה בו כבד.

וכתב עלה הצ"י: כ"כ הבהות צפ"ו וסמ"ג ובהרומה והמרדכי וכתבו עוד דה"כ נמי אם יש אש דולקת והרבה עליה העכ"ס מותר ליהנות ממנו כיון שמחילה היה יכול ליהנות קצת ולעשמייהו אזלי דלא מפלגי בין עשיית אש להדלקת הנר כמו שכתבתי בסמוך אבל לרבו שכתב שאסור ליהנות מאש שעשה העכ"ס לנרנו משום דחיישין שמא ירבה צשצילו, כשמרבה על אש הדולקת אסור ומש"כ נקט רבנו שריותא בדולקת ולא בעשיית אש וכו'. והשיג עליו צב"ח ח"ל שם: אבל צ"י פירש לשיטתו דלעיל דרבנו לא החיר אלא בדולק מר או בנתן שמן אבל בהרבה עושים אסור לגמרי משום שמא ירבה עוד צשצילו, וחייב גדולה למה לנו לאסור משום שמא ירבה צשצילו הלא אף באלו עושים שכבר הרבה אסור לו להשתמש כנגד מיד כשיכולו העושים הראשונים דמעתה לא יגיע שוב להשתמש אלא העושים וא"כ אין לחוש שירבה עוד העכ"ס צשצילו וכו' הא"ך ירבה עוד צשצילו כיון שאין הישראל יושב עוד אלא המדורה ואם אחת חושש שצמוד שלא כלו העושים הראשונים והישראל עדיין יושב אלא המדורה יבא עוד מרבה צשצילו הלא אין שם איסור מאחר דבעצרת עושים הראשונים לא כלו אלא העיקר כדפרישית דלאו דוקא נקט רבנו בדלוק

סי' תרמ"ט ס"ק י צאש' אברהם: עמ"ל הרשב"א ז"ל בתשובה השמי' וכו' ושם נאמר [במודר מהלולב] דאי [נשי] מיהל לא מהני כמו בהרומה עמ"ל ביד ישראל. ולא דמי [ללולב של] עבד זר של עכ"ס צאש' י"ג [דכו'] כדמאי [וכיון שאם נחבטל מותר] דכבא לאו מלוא לאיחשולי עלה.

נ"ב: ק' דכא נדרים מלוא לאיחשולי מקרי ומעיקרא הקושי' ניה' דכא להרשב"א...).

סי' תרמ"ט ס"ק כ' צאש' אברהם: ואכא הירן הב"ה דסברתם ז"ל כמ"ש בזה"כ צשצ' שיטות דכל דכא שנו אף דאסור בהנאה שלו ולכס מקרי יע"ש היעב, ואחרת דראוי לאכילה וודאי כל שאסור באכילה לאו לכס כוכ, משא"כ לולב בהנאה כל ששנו אף דאסור בהנאה לא מיימעט מלכס דכא נמי שנו עכ"פ כוכ.

נ"ב: וצוה מיושב גם דברי הכ"מ פ"א ה"א מה"ל לזית ויילל מתמיכת המהדר עליו לעיל סי' י"א ס"ק י"ב. [א"ה עיי' לעיל].

סי' תרנ"ו ס"ק ח צאש' אברהם: יש להסתפק בלעבור ל"ח דרבנן אם מחוייב ליתן כל הונו או חומש וכו'.

נ"ב: עמ"ש המהדר ז"ל בספרו משנאות זהב בפתיחה כוללת חלק רביעי אות י'.

סימן מז..

מכתב רבנו הגרעק"א זצ"ל לבנו

[נעתק מכ"ק]

[א"ה, דברי רבנו מוסבים על דברי הטור חו"מ סי' א' אות ג' שכתב: וא"ר ירמיה אשר חשים לפניכם וכו' אלו כלי הדיונים מקל ורצועה מנעל ושופר וכתב רב הא"י צ"ח לריק שיהא לו מומן צמושב צ"ד מקל לרדות צו ורצועה להלקות צו ושופר לנדות צו ע"כ. וקשה דלמה השמיט רב הא"י לריק נמי מנעל מוכן צב"ד לחלוץ בו].

מש"ק ע"ו תמוז פ"ד ק"ק פוזנן שלח וברכה לכבוד בני יקירי הרבני המופלג חרוץ ושנון מו"ה צ' וואלף נ"י ע"ז כלתי כצתי הנוטה היקרה מ צאש' תי' ולבנו ה"ה נכדי החכם גדול משה יעקב שי יגדל לתורה וליראה ולמע"ט ויהי' לאח אדיר ופארתיו תשלמה עלי חבל ומלואה.

מכתבך הנעים הגיעני בעש"ק ויו דנא, אשר כי בני על רבניו הא"י שבעור סימן א' שהשמיט סנדל גם הב"ה והדרישה כבר עמדו צוה, וכעת נחחדש לי ישוב הגון בעז"ה. כי יש לדקדק על הטור שכי מנעל ובסוגי' איתא סנדל, אבל האמת היות שביצמות ק"צ ע"א א"ב מנעל לכתחילה וברא"ש שם דהכלכה מנעל לכתחילה לא אף האידנא שאין סנדל מצוי ציינו נהגו לחלוץ במנעל עיי"ש. מש"כ בסוגיא נקט סנדל כיון דלכתחילה מנעל לא אבל האידנא דאין סנדל מצוי לנו נקט הטור מנעל במקום סנדל ולפי"ז י"ל דס"ל לר"ה כיון דלכתחילה במנעל לא חלא

(*) מכאן ואילך מסוטשט וקרוע ולא ניתן לקריאה.

(**) סימנים מ"ו, מ"ז, מ"ח נדפסו על ידי במאסף "מסורת"